

Różnice w procedurze rozwodowej w prawie japońskim i polskim z punktu widzenia przekładu prawniczego

Yuki HORIE

Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań
pupu@amu.edu.pl

Abstrakt: Japonia jest krajem o niskim współczynniku rozwodów. Jest to spowodowane tym, że w mentalności Japończyków głęboko zakorzenione jest pojęcie „rodu”, który ma większe znaczenie od więzi łączącej małżonków. Jednakże wskaźnik rozwodów wzrasta z roku na rok. W Japonii, najbardziej powszechnym trybem uzyskiwania rozwodu jest rozwód za porozumieniem stron bez rozprawy sądowej. W tym przypadku, dokumenty obejmują zawiadomienie o rozwodzie, które pełni taką funkcję jak polski pozew o rozwód, oraz wyciąg z rejestru rodzinnego, który jest oficjalnym dokumentem potwierdzającym tożsamość obywatela japońskiego. Przekład tych dokumentów na język polski wymaga szczególnej uwagi ze względu na archaiczne terminy prawne oraz różnice w układzie i strukturze poszczególnych elementów polskich i japońskich dokumentów rozwodowych.

Divorce Proceedings Differences in Polish and Japanese Law for the Purpose of Legal Translation

Abstract: Japan is a country with a low divorce rate. This is due to the fact that the concept of ‘family’, which is more important than the bond between spouses is deeply rooted in Japanese mentality. However, the divorce rate is increasing every year. In Japan, the most common procedure of divorce is the divorce by mutual consent of spouses without a trial. In this case, relevant documents include: ‘the divorce notice’, which is comparable with the Polish divorce petition and ‘the family register excerpt’, which is an official document confirming the identity of a Japanese citizen. To translate these documents into Polish language translators need pay attention to archaic legal terms as well as differences between the structure and various elements of Polish and Japanese documents.

Wstęp

W 2007 roku Masahiro Yamada, socjolog z tokijskiego uniwersytetu Chūō utworzył nowe słowo: *konkatsu* (婚活). Wyraz ten ukuty został z wykorzystaniem drugiego i trzeciego ideogramu z wyrażenia *kekkon katsudō* (結婚活動, dosł. „działania zmierzające do zawarcia małżeństwa”). Tworzenie takich nowych złożeń jest w japońskim częstym zjawiskiem, np. *syūkatsu* (就活) powstało ze złożenia *shūshoku katsudō* (就職活動; dosł. „działania mające na celu znalezienie pracy”).

W Japonii od dawna istniał obyczaj *omiai* (お見合い, dosł. „wzajemne oglądanie się”, formalne spotkanie potencjalnych małżonków), będący rodzajem takich właśnie „działań ślubnych”. Jednakże w ostatnich latach znacząco wzrosła liczba młodych osób, które uważają *omiai* za obyczaj przestarzały i staroświecki, poszukując innych sposobów realizowania *konkatsu*. Na przykład osoby takie starają się podnieść własną atrakcyjność poprzez odwiedzanie salonów kosmetycznych, uczęszczanie na kursy angielskiego lub

komunikacji interpersonalnej lub też często udają się do miejsc, które dają szansę na poznanie przyszłego małżonka, np. do pubów bądź klubów.

Ostatnio ukuty został kolejny nowy termin z tej rodziny, a mianowicie *rikatsu* (離婚活, dosł. „działania rozwodowe”). Podobnie jak *konkatsu*, stworzono go jako skrót złożenia *rikon katsudō* (離婚活動). *Rikon katsudō* to „działania zmierzające do rozwodu”. Konkretnie zaś oznacza on przygotowania jednego z małżonków do rozwodu tak, aby mógł on w jego wyniku uzyskać od współmałżonka więcej korzyści, np. alimenty oraz opiekę nad dziećmi. Przeciętni członkowie społeczeństwa japońskiego nie posiadają specjalistycznej wiedzy dotyczącej, np. alimentów, korzystają zatem z porad prawników, z pomocą których gromadzą dowody, które będzie można wykorzystać w sądzie.

W Japonii, w porównaniu z krajami europejskimi, wskaźnik rozwodów jest niski, jednakże wzrasta z roku na rok. Ponadto, ze względu na recesję i trudną sytuację gospodarki japońskiej, rozwodzący się małżonkowie starają się o jak najkorzystniejszy dla siebie podział wspólnego majątku.

W dalszej części niniejszej pracy chciałabym przeanalizować różnice w procedurze rozwodowej z punktu widzenia problemów mogących wystąpić w przekładzie sądowym.

Japońska procedura rozwodowa

W Japonii występują cztery główne rodzaje procedury rozwodowej. Są to: rozwód za porozumieniem stron (jap. *kyōgi rikon* 協議離婚), rozwód w wyniku mediacji sądu (jap. *chyōtei rikon* 調停離婚), rozwód w wyniku orzeczenia sądowego (jap. *simpan rikon* 審判離婚) oraz rozwód będący rezultatem rozprawy sądowej (jap. *saiban rikon* 裁判離婚). W czasie rozprawy sądowej rozwód może być orzeczony w drodze porozumienia stron (tzw. rozwód z pojednaniem, jap. *wakai rikon* 和解離婚) bądź całkowitego uznania przez pozwanego roszczenia powoda (tzw. rozwód z uznaniem winy, jap. *shōdaku rikon* 承諾離婚); w obu tych przypadkach sąd nie wydaje wyroku. Około 90% rozwodów orzekanych w Japonii to rozwody za porozumieniem stron (bez rozprawy rozwodowej), 9% zostaje orzeczonych w wyniku mediacji sądu mającej na celu zgodę na rozwód obojga małżonków, pozostały 1% zostaje orzeczony w wyniku rozprawy rozwodowej na skutek wniesienia pozwu i uzyskania wyroku sądu.

Rozwód za porozumieniem stron

Do rozwodu dochodzi za porozumieniem stron, gdy za zgodą obojga małżonków przesłane zostanie do właściwego urzędu „zawiadomienie rozwodowe” (jap. *rikon todoke* 離婚届). Jest to najłatwiejszy sposób przeprowadzenia rozwodu, w którym jego przyczyny nie zostają poddane badaniu. Warunkiem jest zgoda małżonków na rozwód oraz, w przypadku obecności niepełnoletnich dzieci, wyznaczenie rodzica mającego sprawować odtąd opiekę nad dzieckiem.

Oboje małżonków oraz dwoje świadków składa podpisy i pieczęcie na formularzu zawiadomienia rozwodowego, pobranym z właściwego urzędu. Świadkiem może być każda osoba dorosła poza małżonkami, również rodzice małżonków. Jeżeli małżonkowie mają niepełnoletnie dziecko, w zawiadomieniu wskazuje się na małżonka sprawującego odtąd opiekę nad dzieckiem. Jeżeli w zawiadomieniu brak jest takiego wskazania, nie

zostanie ono przyjęte przez urząd. Zawiadomienie można składać w każdym urzędzie miejskim, jednakże jeżeli nie jest to miasto w rejestrze rodzinnym (jap. *honseki*本籍), do którego wpisani są małżonkowie, potrzebny jest wyciąg z rejestru rodzinnego. Zawiadomienie rozwodowe można wysyłać pocztą, jak również składać przez osoby trzecie. Dzień, w którym przyjęto zawiadomienie rozwodowe, staje się dniem uprawomocnienia rozwodu.

W przypadku, gdy małżonkowie posiadają niepełnoletnie dzieci, lecz nie wpisali w formularz zawiadomienia rozwodowego, który z rodziców sprawował będzie odąd nad nimi opiekę, oraz w przypadkach wystąpienia niezgodności co do podziału majątku, alimentów lub kosztów wychowania dziecka, po orzeczeniu rozwodu za porozumieniem stron należy zwrócić się do sądu rodzinnego z wnioskiem o przeprowadzenie mediacji. Podobnie w przypadku, gdy ze względu na przemoc stosowaną przez jedno z małżonków, uzyskanie obopólnej zgody na rozwód jest niemożliwe, drugie z nich zwraca się z wnioskiem o mediację do sądu rodzinnego. W razie zaginięcia jednego z małżonków, druga strona wnosi pozew rozwodowy ze względu na niemożliwość przeprowadzenia mediacji¹.

Rozwód w wyniku mediacji sądu

Jest to rozwód przeprowadzany w wyniku mediacji sądu rodzinnego w przypadku, w którym niemożliwe jest przeprowadzenie rozwodu za porozumieniem stron. W przeciwieństwie do rozprawy rozwodowej, mediacja nie jest przymusowa i do orzeczenia rozwodu wymagana jest zgoda obojga małżonków. Celem mediacji jest uzdrowienie relacji między małżonkami. Równocześnie jej przedmiotem są m.in. opieka nad dzieckiem, koszty wychowania dzieci, podział majątku i alimenty.

W sądzie rodzinnym można otrzymać bez opłat standardowy formularz wniosku. Zasadniczo strona składająca wniosek czyni to w sądzie rodzinnym właściwym dla współmałżonka, jednakże w razie zgody obu stron może być to inny sąd rodzinny. Jeżeli wniosek zostanie przyjęty, wyznacza się termin mediacji i po około miesiącu do obu małżonków zostaje wysłane wezwanie. Z zasady w spotkaniu mediacyjnym muszą uczestniczyć sami małżonkowie, dopuszcza się jednak reprezentowanie ich przez

¹ Ponieważ zawiadomienie rozwodowe zostaje przyjęte przez urząd, gdy znajdują się na nim odpowiednie podpisy i pieczęcie, istnieje możliwość złożenia zawiadomienia przez jednego z małżonków bez zgody drugiego. Podpis w Japonii, w przeciwieństwie do Europy, nie jest właściwy dla osoby podpisującej się, zwyczajowo składa się z ideogramów składających się na nazwisko i zapisanych w wyrazny sposób, co ułatwia fałszerstwa. Ponieważ również pieczęć umieszczana na zawiadomieniu nie musi być pieczęcią zarejestrowaną (jap. 登録印 *tōrokuin*) – wystarczy zwykła pieczęć z nazwiskiem (jap. 認印 *mitomein*), którą można bardzo prosto nabyć – sporządzenie fałszywego zawiadomienia rozwodowego jest tym łatwiejsze. Ponieważ do zaistnienia rozwodu potrzebna jest zgoda obojga małżonków, rozwód przeprowadzony na podstawie fałszywego zawiadomienia rozwodowego jest nieważny po wniesieniu wniosku o jego unieważnienie, ten z małżonków zaś, który takie sfalszowane zawiadomienie złożył, zostaje oskarżony o fałszerstwo. Istnieje również procedura złożenia wniosku o nieprzyjmowanie zawiadomienia rozwodowego, uniemożliwiająca małżonkowi próbę przeprowadzenia rozwodu. W razie złożenia takiego wniosku przez następne sześć miesięcy zawiadomienie rozwodowe nie zostanie przyjęte.

członków rodziny lub prawników. W dniu mediacji obie strony spotykają się w jednym pomieszczeniu, gdzie dwóch mediatorów stara się uzyskać obraz sytuacji małżeństwa oraz poznać roszczenia obu stron. Jednorazowa mediacja trwa od 30 do 40 minut, rzadko jednak strony dochodzą do porozumienia po jednym spotkaniu. Mediacje odbywają się raz na miesiąc i zazwyczaj ciągną się przez pół roku. Jeżeli jedna ze stron często nie stawia się na spotkaniach, stwierdza się niepowodzenie mediacji. Jeżeli jedno z małżonków chce wycofać wniosek o przeprowadzenie mediacji wystarczy, że przedłoży odpowiednie pismo. Gdy strony dojdą do porozumienia, sędzia sporządza „akt mediacyjny” (jap. *chōtei shōsho* 調停証書), od którego nie można się odwoływać. W ciągu dziesięciu dni od zawarcia ugody należy w urzędzie miejsca, gdzie jest się zarejestrowanym w rejestrze rodzinnym lub miejsca zamieszkania, złożyć zawiadomienie rozwodowe z odpisem aktu mediacyjnego.

Rozwód w wyniku orzeczenia sądowego

Jeżeli mediacja sądu zakończyła się niepowodzeniem, sąd rodzinny, po wysłuchaniu opinii mediatorów, może na podstawie własnych uprawnień orzec rozwód. Jednakże w razie zastrzeżeń wobec orzeczenia w ciągu dwóch tygodni można się odeń odwołać, a orzeczenie takie traci ważność. Również w takim przypadku w ciągu dziesięciu dni od wydania orzeczenia składa się zawiadomienie rozwodowe oraz „potwierdzenie wydania orzeczenia” (jap. *sinpan kakutei shōmeisho* 審判確定証明書). Rozwód w wyniku orzeczenia sądowego jest najczęściej przeprowadzany, gdy małżonkowie są zgodni co do decyzji o rozwodzie, jednak w czasie mediacji jedno z nich nie może uczestniczyć w spotkaniach lub też jedno lub oboje małżonków są cudzoziemcami i w kraju pochodzenia nie jest uznawany rozwód za porozumieniem stron w jego formie japońskiej.

Rozwód w wyniku rozprawy sądowej

Jeżeli nie doszło do orzeczenia rozwodu w żadnym z trzech opisanych powyżej trybów, jedno z małżonków może wnieść do sądu rodzinnego pozew o rozwód. Aby został wydany wyrok rozwodowy, zgodnie z art. 770 Kodeksu cywilnego, musi zaistnieć jedna z poniższych przyczyn:

1. Jedno z małżonków może wnieść pozew rozwodowy tylko w poniższych przypadkach:
 - a) jedno z małżonków dopuściło się czynu niemoralnego (romans, zdrada itp.),
 - b) zostało porzucone przez drugiego z małżonków w złej wierze (oznacza to, iż jedno z małżonków celowo nie wypełniało obowiązków małżeńskich),
 - c) przez trzy lata brak jest wiadomości o drugim z małżonków,
 - d) drugie z małżonków zapadło na ciężką chorobę psychiczną i nie ma nadziei na jego wyzdrowienie,
 - e) gdy istnieje inna poważna przyczyna uniemożliwiająca trwanie w związku małżeńskim (brak zgodności charakterów, konflikty z krewnymi itp.).
2. W razie stwierdzenia przez sąd, po przeanalizowaniu wszelkich okoliczności podnoszonych w uzasadnieniu pozwu rozwodowego

wymienionych w punkcie 1, że trwanie małżeństwa jest jednak możliwe, pozew rozwodowy zostaje oddalony.

Rozwód z pojednaniem i rozwód z uznaniem winy

Zgodnie z nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego z 2003 roku, począwszy od 2004 roku zaczęto orzekać rozwód z pojednaniem i rozwód z uznaniem winy. Rozwód z pojednaniem oznacza przeprowadzenie rozwodu na drodze innej niż wyrok sądowy i dochodzi doń po uzgodnieniu stanowisk małżonków, po wniesieniu przez jednego z nich pozwu rozwodowego. Ponieważ „postanowienie pojednawcze” wydawane przez sąd ma wagę wyroku, w razie wystąpienia opóźnień w określaniu wysokości, np. kosztów wychowania dziecka, wpisanych do postanowienia lub w płaceniu alimentów, może zostać nakazana ich przymusowa egzekucja.

Rozwód z uznaniem winy zachodzi, gdy strona pozwana całkowicie przyjmuje roszczenia małżonka, który wniósł pozew rozwodowy. W prawie cywilnym „uznanie” (jap. *shōdaku* 承諾) oznacza całkowite uznanie roszczeń powoda przez pozwanego. Jednakże z tej procedury nie można skorzystać w razie sporów dotyczących, np. opieki nad dzieckiem lub alimentów.

Po okresie od jednego do dwóch miesięcy od złożenia pozwu dochodzi do pierwszej rozprawy rozwodowej. Podczas kolejnych dwóch rozpraw następuje wymiana dokumentów oraz składanie zeznań przez obie strony. Zazwyczaj wyrok zostaje wydany w okresie od dziesięciu miesięcy do jednego roku. W wypadku orzeczenia korzystnego dla strony, która złożyła pozew, dochodzi do rozwodu. W ciągu dziesięciu dni od wyroku sądu należy złożyć zawiadomienie rozwodowe wraz z kopią wyroku oraz potwierdzeniem prawomocności.

Przekład japońskich dokumentów rozwodowych na język polski

W przypadku rozwodu za porozumieniem stron wystarczy zawiadomienie rozwodowe z podpisami oraz pieczęciami małżonków i świadków. W przypadku innych procedur do zawiadomienia dołącza się inne dokumenty. Zawiadomienie składa się w odpowiednim urzędzie, który następnie przekazuje informację o rozwodzie do urzędu w rejestrze rodzinnym, do którego wpisani są małżonkowie i informacja ta zostaje wpisana do rejestru rodzinnego.

Zawiadomienie rozwodowe

Jest to dokument używany przy wnoszeniu o rozwód zgodnie z art. 764 Kodeksu cywilnego oraz art. 76 i 77 Prawa o rejestrze rodzinnym. W przypadku rozwodu za porozumieniem stron zawiadomienie składane jest przez małżonków w dowolnym terminie, a w przypadku orzeczenia rozwodu na drodze innej procedury w ciągu dziesięciu dni od orzeczenia rozwodu. Od zawiadomienia rozwodowego nie pobiera się opłaty skarbowej. Zawiadomienie ma format złożonej karty, w którą wpisuje się dane od lewego górnego rogu.

Lewa strona, od góry, pisane poziomo

離婚届

ZAWIADOMIENIE O ROZWODZIE

日付 あて先 (役所の名前)

Data Adresat (nazwa urzędu)

夫と妻の氏名および夫と妻の生年月日

NAZWISKA I IMIONA MĘŻA I ŻONY ORAZ ICH DATY URODZENIA

夫と妻の住所 (住所登録をしているところ)

Adres męża i żony (adres zameldowania)

夫と妻の本籍 (外国人の場合は、国籍のみ) 住所と筆頭者の氏名

Adres rejestru rodzinnego męża i żony (w przypadku obcokrajowców tylko obywatelstwo) oraz nazwisko i imię członka rodziny figurującego w rejestrze rodzinnym na pierwszym miejscu

夫と妻の父母の氏名 続柄

Nazwiska i imiona rodziców męża i żony, relacja pokrewieństwa

離婚の種別 (協議、和解、調停、審判、判決、承諾など)

Rodzaj procedury rozwodowej (za porozumieniem stron, z pojednaniem, w wyniku mediacji sądu, w wyniku orzeczenia sądowego, w wyniku rozprawy sądowej, z orzeczeniem winy)

婚姻前の氏に戻るものの本籍

Adres rejestru rodzinnego sprzed zawarcia małżeństwa, do którego nastąpi powrót po rozwodzie.

未成年の子の氏名と親権 (夫の親権か妻の親権か)

Nazwisko i imię niepełnoletniego dziecka oraz osoba posiadająca prawa rodzicielskie (zaznaczyć należy męża lub żonę)

同居の期間

Okres wspólnego zamieszkiwania

別居する前の住所

ADRES WSPÓLNEGO ZAMIESZKIWANIA

別居する前の世帯の主な仕事、夫婦の職業

Główna praca zarobkowa rodziny z okresu wspólnego zamieszkiwania, zawód męża i żony

その他

INNE

届出人の署名、押印 (妻の欄と夫の欄がもうけられている)

Podpisy i pieczęcie składających zawiadomienie (rubryki dla męża i żony)

事件簿番号

SYGNATURA AKT

Prawa strona, od góry, pisane poziomo

証人2名 (協議離婚の場合) 署名、押印、生年月日、住所、本籍

Podpisy, pieczęcie, daty urodzenia, adresy, adresy rejestru rodzinnego dwóch świadków (w przypadku rozwodu za porozumieniem stron)

注意事項

UWAGI

連絡先 (電話番号)

Dane kontaktowe (numer telefonu)

Punkty, na które należy zwrócić uwagę, przekładając japońskie zawiadomienie rozwodowe na polski

Tłumacząc formularz japońskiego zawiadomienia rozwodowego na polski, należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia.

Data

Nie tylko w zawiadomieniu rozwodowym, ale również w metryce urodzenia (*shusshō todoke* 出生届, dosł. „zawiadomienie o narodzinach”) i akcie zgonu (*shibō todoke* 死亡届², dosł. „zawiadomienie o zgonie”) w rubryce „data” wpisane jest słowo „Heisei” (平成). Heisei to nazwa japońskiej ery, trwającej od 1989 roku, liczonej od wstąpienia cesarza na tron, która zakończy się w roku jego śmierci. Data roczna liczona w latach ery często pojawia się w japońskich oficjalnych dokumentach z wyjątkiem, np. paszportów, w których umieszcza się datę roczną kalendarza gregoriańskiego, stosowanego powszechnie poza Japonią.

W przypadku zawiadomienia o rozwodzie w rubryce z datą złożenia, przyjęcia i przesłania, wszędzie widnieje wydrukowana nazwa obecnej ery Heisei. W rubryce przeznaczanej na daty urodzenia małżonków nie ma ani nazwy ery Shōwa (昭和, 1926–1989, poprzednia era), ani Heisei, które to nazwy muszą być wpisane przez wypełniającego formularz. W razie wpisania daty kalendarza gregoriańskiego, składający formularz proszony jest o naniesienie poprawki, np. z 2010 roku na 22 rok ery Heisei. Ponadto w języku japońskim datę zapisuje się w kolejności rok, miesiąc i dzień.

Zapis nazwisk i imion

W Japonii imiona i nazwiska zapisuje się w odwrotnej niż w Polsce kolejności, tzn. najpierw nazwisko, a następnie imię. Ponieważ są one zapisane ideogramami, które mają różne odczytania, stąd dla uniknięcia nieporozumień ponad nazwiskiem i imieniem zapisuje się sposób ich odczytania za pomocą znaków sylabariusza *hiragana*.

Owe nieporozumienia wynikają z faktu, że czasami nazwiska i imiona pisane tymi samymi znakami mogą mieć różne czytania. Dla przykładu ideogramy 有紀 można odczytać: „Yuki” (imię żeńskie), „Yūki” (imię żeńskie lub męskie) lub „Arinori” (imię męskie). Nazwiska i imiona obcokrajowców zapisywane są w głównej rubryce alfabetem łacińskim, natomiast w miejscu przeznaczonym na odczytanie zapisuje się je zazwyczaj za pomocą znaków sylabariusza *katakana*.

Adres

Podobnie jak w przypadku daty, w japońskim zapisie adresu rozpoczyna się od jednostek większych i dąży ku mniejszym. Tak więc kolejność jest następująca: prefektura (*ken* 県), miasto (*shi* 市), gmina (*chō* 町), dzielnica (*ku* 区), numer (*ban* 番).

² Od jap. *todokeru* „zawiadamiać”.

Obywatelstwo

Japońskie słowo *kokuseki* (国籍) ma dwa znaczenia: „narodowość” i „obywatelstwo”. Tłumaczeniem polskiego terminu „obywatelstwo” są terminy *shiminken* (市民権) i *kōminken* (公民権), jednakże odnoszą się one w zasadzie do praw obywatelskich z czasów wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych, nie są dobrym przekładem polskiego „obywatelstwa”. Ścisły odpowiednik tego polskiego terminu nie istnieje, słowo *kokuseki* zaś oddaje dwa wymienione powyżej znaczenia jednocześnie, ponieważ wedle prawa japońskiego wszyscy Japończycy posiadają obywatelstwo japońskie i nie wolno im posiadać żadnego innego. Innymi słowy, wszystkie osoby narodowości japońskiej mogą mieć tylko obywatelstwo japońskie i nie ma potrzeby wyraźnego rozróżnienia obu tych terminów, gdyż narodowość japońska jest tożsama z obywatelstwem japońskim.

Obcokrajowcy wchodząc w związek małżeński z osobą narodowości japońskiej, mogą uzyskać japońskie obywatelstwo w drodze naturalizacji. Dlatego po japońsku „narodowość” oddaje się terminem *seiraiteki kokuseki* (生来の国籍, pol. dosł. „obywatelstwo naturalne”, „obywatelstwo wrodzone”), nabycie obywatelstwa zaś określa się *kōtenteki kokuseki shutoku* (後天的国籍取得, pol. dosł. „nabycie obywatelstwa a posteriori”).

Podpis

W Japonii pieczęcie osobiste mają prawną moc podpisu. Każdy Japończyk ma przynajmniej trzy pieczętki. Pierwsza nazywa się *nin'in* (認印, pol. dosł. „pieczęć [stosowana do] uznawania [dokumentów]”), najczęściej jest produkowana seryjnie i służy do umieszczania odcisku pieczęci jako potwierdzenia mało ważnych dokumentów, np. potwierdzenia przyjęcia przesyłki pocztowej lub paczki. Druga nazywana jest *ginkōin* (銀行印, pol. dosł. „pieczęć bankowa”) i jest ona rodzajem podpisu bankowego, używanego podczas otwierania konta. Aby zapobiec fałszerstwom, pieczęć ta najczęściej nie jest wyrobem gotowym, ale jest wykonywana na zamówienie. Trzecia pieczęć to *jitsuin* (実印, pol. dosł. „prawdziwa pieczęć”), zarejestrowana w urzędzie. Ona również, dla zapobieżenia fałszerstwom, najczęściej wykonywana jest na zamówienie. Zarówno osoby fizyczne, jak i prawne, np. spółki czy fundacje, posiadają *jitsuin*. Używana jest ona przy transakcjach, których wartość przedmiotu jest duża, np. przy kupnie samochodu lub nieruchomości. Ponadto, urząd wydaje do niej *inkan tōroku shōmeisho* (印鑑登録証明書, „dowód rejestracji pieczęci”, dokument poświadczający, że pieczęć została oficjalnie zarejestrowana jako pieczęć danej osoby prawnej lub fizycznej).

Z kolei „podpis” (*shomei*署名), w przeciwieństwie do Europy, pisany jest wyraźnie, w łatwy do odczytania sposób. W razie podpisywania się w sposób nieczytelny, jest się proszonym o poprawienie podpisu w celu zapobieżenia fałszerstwom. Na wszystkich oficjalnych formularzach obok miejsca na podpis wydrukowane jest miejsce na pieczęć. W razie posiadania pieczęci jest się proszonym o odcisnięcie prawego kciuka.

Rejestr rodzinny

Rejestr rodzinny jest elementem systemu kontroli mieszkańców Japonii przez państwo, jedynym oficjalnym dokumentem potwierdzającym tożsamość osoby z obywatelstwem japońskim. W rejestrze znajdują się wszelkie informacje dotyczące danej osoby i każdego członka jej rodziny, od narodzin do śmierci oraz podobne informacje dotyczące dziecka lub dzieci i ich rodzin, jeśli nie zdecydowały się one po zawarciu małżeństwa na utworzenie własnego, odrębnego rejestru rodzinnego. Kiedy istnieje potrzeba sporządzenia wypisu z rejestru rodzinnego zawierającego część informacji w nim się znajdujących, ten oficjalny dokument powstaje poprzez odcisnięcie pieczęci kierownika urzędu (np. burmistrza) na kopii rejestru. Dokument taki nazywa się „odpisek rejestru rodzinnego” (jap. *kosekitōhon* 戸籍謄本). Ponadto, w przypadku odpisu dotyczącego jedynie określonej osoby nosi on nazwę „odpisu skróconego rejestru rodzinnego” (jap. *kosekishōhon* 戸籍抄本). Postępująca obecnie digitalizacja powoduje, że dokumenty mają formę wydruku, na którym kierownik urzędu odciska swoją pieczęć. Wydruk całości rejestru nazywa się „zaświadczeniem [o treści] wszystkich pozycji” (jap. *zenbujikōshōmeisho* 全部事項証明書), wydruk danych jednej osoby zaś „zaświadczeniem [o treści] pozycji [dotyczących] jednej osoby” (jap. *kojinjikōshōmeisho* 個人事項証明書). W rejestrze od prawej strony w zapisie pionowym znajdują się następujące pozycje:

Segment 1.

本籍住所と氏名

ADRES REJESTRU ORAZ NAZWISKO I IMIĘ

編成日

DATA SPORZĄDZENIA REJESTRU

Segment 2.

個人の履歴（出生、結婚、離婚、死亡歴など）

Dane dotyczące danej osoby (data urodzin, zawarcia małżeństwa, rozwodu, śmierci itp.)

(その下) 父と母の名前、続柄

(Poniżej) Nazwisko i imię ojca i matki, stosunek pokrewieństwa

本人の名前 生年月日

NAZWISKO I IMIĘ DANEJ OSOBY, DATA URODZIN

この謄本は戸籍の原本と合い違いないことを認証する。

Zaświadcza się, że niniejszy odpis nie różni się od oryginału rejestru rodzinnego.

日付長（市庁や町長など）名前

Data Nazwisko kierownika urzędu (np. burmistrza lub sołtysa)

公印

OFICJALNA PIECZĘĆ

Uwagi dotyczące przekładu rejestru rodzinnego na język polski

Sposób zapisu liczb

Jeżeli chodzi o datę, adres, nazwisko i imię, stosują się tu wszystkie uwagi przedstawione powyżej w odniesieniu do zawiadomienia o rozwodzie. Ponadto, w rejestrze rodzinnym stosuje się, w przeciwieństwie do codziennego użycia, cyfry

zapisywane szczególnymi ideogramami *kanji*, zwanymi *daiji* 大字. Stosowane zazwyczaj „一” (*ichi*, jeden), „二” (*ni*, dwa), „三” (*san*, trzy), „十” (*zyū*, dziesięć), które mogłyby być sfalszowane przez, np. dopisanie kresek, zapisuje się w rejestrach rodzinnych odpowiednio ideogramami: „壹”, „弍”, „参”, „拾”. Na przykład data „平成十三年一月二十二日” (*Heisei jūsan nen ichi gatsu nijūni nichi*, 22 stycznia 13 roku ery Heisei) w *koseki* miałaby postać „平成拾参年壹月弍拾弍日”.

Tekst

W przeciwieństwie do zwykłych tekstów w rejestrze rodzinnym, nie stosuje się znaków interpunkcyjnych. Informacje dotyczące narodzin następują po sobie bez przecinków i kropek, kolejne informacje, o małżeństwie, zapisane są od nowego akapitu, również bez znaków przestankowych. Z tego powodu w razie przekładu na polski dodatkową trudność dla tłumacza stanowi konieczność właściwej segmentacji tekstu i wprowadzenie doń odpowiednich znaków przestankowych.

Dzieci

Najstarszy syn (*chōnan* 長男) i córka (*chōjo* 長女) określani są w rejestrze rodzinnym słowami używanymi w języku codziennym. Drugi syn i córka jednak nie są określani zwyczajnymi słowami *zinan* (次男, pol. dosł. „kolejny syn”) i *zijo* (次女, pol. dosł. „kolejna córka”), ale *ninan* (二男, pol. dosł. „drugi syn”) i *nijo* (二女, pol. dosł. „druga córka”) (w tym wypadku użyte są zwykle ideogramy-liczebniki).

Różnice między rozwodem w Polsce i Japonii

Procedura rozwodowa

Podstawowa różnica między dwoma krajami polega na tym, że w Polsce małżeństwo zostaje zawsze rozwiązane na drodze wyroku sądowego (Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dział IV Ustanie małżeństwa art. 56) oraz na tym, iż jeżeli małżonkowie nie sformułowali zgodnego żądania, sąd orzeka o winie jednego z małżonków (Dział IV Ustanie małżeństwa art. 57). W Japonii natomiast zdecydowana większość rozwodów to rozwody za porozumieniem stron; unika się wyroku sądowego jako sposobu rozwiązania małżeństwa. Mediacja poprzedzająca sprawę rozwodową oraz wprowadzone od 2004 roku rozwody z pojednaniem i uznaniem winy mają na celu, jeżeli to tylko możliwe, rozwiązanie małżeństwa z uniknięciem otwartego sporu między małżonkami. Widać tu dążenie do uchylania się od wyraźnego wskazania strony winnej za rozpad małżeństwa co, jak się wydaje, odzwierciedla różnice między europejskim systemem prawnym, osadzonym w prawie rzymskim i chrześcijaństwie, z jego chęcią jasnego określenia dobra i zła w postępowaniu jednostek, a systemem japońskim, opartym na przywiązywaniu największej wagi do społecznej „harmonii” (jap. 和 *wa*).

Stosunek Japończyków wobec rozwodu można określić jako „wstyd z powodu nieumiejętności skutecznego zbudowania rodziny”. Rozwód postrzegany jest jako klęska życiowa, o której nie powinni dowiedzieć się inni ludzie. Ostatnio w japońskim używa się zwrotów jap. *batsu ichi*, *batsu ni*, gdzie *batsu* oznacza „pomyłkę”, „przekreślenie”, „porażkę”, *iti* (jeden) i *ni* (dwa) oznaczają liczbę nieudanych małżeństw.

Dokumenty

Ponieważ opisywane wcześniej zawiadomienie rozwodowe ma funkcję wniosku rozwodowego, przypomina ono polski „pozew”, jednakże w przeciwieństwie do Polski, w Japonii osoba wnosząca o rozwód nie musi osobiście występować i wskazywać na przyczyny takiej decyzji. Zawiadomienie jest prostym dokumentem zawierającym jedynie najbardziej podstawowe informacje. Ponadto, ponieważ przyjęcie zawiadomienia przez urząd oznacza rozwiązanie małżeństwa, zawiadomienie rozwodowe ma również funkcję „orzeczenia”. Jednakże pamiętać należy, iż jeżeli rozwód nie zostanie wpisany do rejestru rodzinnego, zawiadomienie samo w sobie nie ma żadnej wagi prawnej. Rejestr rodzinny jest najważniejszym dokumentem dowodzącym aktu rozwiązania małżeństwa, bowiem to rejestr rodzinny pełni rolę dowodu tożsamości oraz dokumentu stwierdzającego stan cywilny danej osoby. Na przykład zgodnie z art. 733 Kodeksu cywilnego kobieta nie może wchodzić w nowy związek małżeński w ciągu sześciu miesięcy od ustania lub unieważnienia poprzedniego małżeństwa (celem jest stwierdzenie, czy nie jest w ciąży z mężem z dopiero co rozwiązanego związku małżeńskiego), co powoduje, że zapis o rozwodzie w rejestrze rodzinnym odgrywa bardzo ważną rolę przy powtórnych zamążpójściu. Owa wszechstronność rejestru rodzinnego, zawierającego wszelkie informacje o relacjach rodzinnych, odgrywa ważną rolę na przykład przy sprawach dotyczących dziedziczenia.

Ustanie małżeństwa

W Polsce ustanie małżeństwa następuje w wyniku wyroku orzekającego sądu (art. 58). W Japonii najważniejszym dokumentem jest zawiadomienie rozwodowe, składane w urzędach. Postanowienie mediacyjne i wyrok są jedynie uściśleniem warunków, w jakich składane jest zawiadomienie. Dlatego właśnie w każdym wypadku po zakończeniu mediacji lub procedury sądowej w ciągu dziesięciu dni ma się obowiązek złożyć zawiadomienie w odpowiednim urzędzie, załączając np. wyrok sądu. Dniem ustania małżeństwa jest dzień przyjęcia zawiadomienia rozwodowego, jego dowodem zaś wpis do rejestru rodzinnego.

Uwagi końcowe

Japonia jest krajem o niskim współczynniku rozwodów. Jest to spowodowane tym, że w mentalności Japończyków głęboko zakorzenione jest pojęcie „rodu” (jap. *ie*家), oparcie się na którym ma większe znaczenie od więzi łączącej małżonków. Nawet jeżeli między małżonkami wystąpią problemy, rezygnują oni ze środka zaradczego, jakim byłby rozwód, decydując się na „rozwód w rodzinie” (jap. *kateinai rikon*家庭内離婚) – trwanie w małżeństwie dla podtrzymania rodziny. Jednakże ostatnio wraz z upowszechnianiem się modelu rodziny z rodzicami i jednym dzieckiem, pojęcie *ie* przestaje mieć tak duże znaczenie, rośnie też liczba „rozwodów w dojrzałym wieku” (jap. *zyukunen rikon*熟年離婚), przeprowadzanych po osiągnięciu dojrzałości przez dzieci i opuszczeniu przez nie domu rodziców.

Wspomniane powyżej zmiany świadomości społecznej mają swoje odzwierciedlenie w języku, co przekłada się z kolei na szereg problemów translatorycznych. Na przykład, znaczenie terminu *ie* (家, „dom”, „rodzina”) jest coraz słabiej percypowane. Młode pokolenie z jednej strony nie rozumie jego znaczenia, z drugiej nie dostrzega niczego

nadzwyczajnego w posługiwaniu się takimi nowymi słowami jak *rikatsu*. Japonii, w której równie łatwo jest zawrzeć związek małżeński, jak wziąć rozwód, grozi niebezpieczeństwo, że im bardziej pozytywnie kojarzyć się będzie wyraz *rikon* („rozwód”), tym bardziej negatywnie kojarzyć się będzie *kazoku* („rodzina”).

Pomimo zmian zachodzących w postrzeganiu rozwodów w Japonii i ich względnego rozpowszechnienia, procedury prawne pozostają w swej dawnej mocno już archaicznej formie, co wymaga od tłumacza wiedzy z zakresu nie tylko prawa cywilnego i rodzinnego, lecz również procesów rozwoju historycznego japońszczyzny. Kolejnym niezwykle istotnym problemem są różnice w układzie i strukturze poszczególnych elementów dokumentów rozwodowych, takich jak miejsce umieszczenia daty, nazwisk, imion i adresów stron. Zachowanie japońskiego układu w polskim tłumaczeniu, jakkolwiek wymagane ze względu na wierność oryginałowi, odbija się często niekorzystnie na komunikatywności przekładu. Określenie ogólnie obowiązującej terminologii, ustalającej stosunki odpowiedniości pomiędzy poszczególnymi elementami składowymi urzędowych dokumentów japońskich i polskich przyczyni się znacząco do usprawnienia międzynarodowego obiegu prawnego między oboma krajami.

Bibliografia

- Okabe Atsushi, 2005, *Saibansho no koto ga subete wakaruru hon*, Tokyo, Minzihō kenkyūkai.
- Moriki Kazumi, 1997, *Kokusai kekkon gaidobukku*, Tokyo, Akasi shoten.
- Okuta Yasuhiro, red., 2006, *Kokusai sihō kokuseki hō kazoku hō shiryōshū*, Tokyo, Chūōdaigaku shuppansha.
- Takanasi Kimiyuki, red., 2006, *Kōgo roppō zensho kōgo mimpō*, Tokyo, Ziyūkokuminsha.
- Gōhara Toyoshige, 2006, *Minpō no marugoto kōgi namachūkē*, Tokyo, TAC.
- Mroczkowska-Budziak Agnieszka, Seidel Ryszard, 2007, *Elementy prawa*, Poznań, Oficyna Edukacyjna Wydawnictwa eMPI².
- Buczna Małgorzata, red., 2008, *Kodeks cywilny, Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa, Wolters Kluwer Polska.

<http://www.moj.go.jp/ONLINE/FAMILYREGISTER/5-3.html>
http://www.courts.go.jp/saiban/tetuzuki/syosiki/pdf/rikon_sojo.pdf
<http://www.courts.go.jp/about/sihonomado/qa64.html>
http://www.courts.go.jp/saiban/qa/qa_kazi/index.html